

գործէ՛ միշտ յիշատակելով Յառուստի այն խրատը, թէ

Die That ist alles, nichts der Ruhm.

Գործն է աշխատանքն ինչն է փառանքն ինչն է:

Աւելի բացայայտ կերպով Աւետարանը նոյն խրատը կարդում է այսպէս. «եղբարք, ես ոչ համարիմ՝ զանձն իմ թէ հասեալ իցեմ, բայց մի ինչ է՝ զի զառ ի յետոյսն մոռացեալ է, և ի յառաջագէմսն նկրտեալ եմ: Աւել եղեալ ընթանամ ի կէտ վերին կոչման Աստուծոյ . . . Բազումք են, որոց կատարածն կորուստ է, և փառք՝ ամօթն իւրեանց, որք զերկրաւորս և եթ խորհին: Այլ մեր առաքինութիւն յերկինս է՝ ուստի և Փրկչին ակն ունիմք»: Առաքեալի պատուէրով պէտք է միշտ գործել՝ ձեռնունայն չմնալ, մոռանալ անցեալի զառնութիւնները, նկրտել դէպի յառաջ, դէպի ապագան և երբեք չմոռանալ վերին կոչումը:—

Այսպէս ուրեմն յայտնի է, որ անյաջողութեանց բուն արմատը՝ փառքի ծարաւով խոչընդոտներէց վախենալն է եղել և անգործ մնալը. և եթէ այդպէս է, ապա ուրեմն գիրք հրատարակելը անխորհուրդ էր: Եթէ գիրքը մի պարսաւագիր էր, աւելի ինքը պարսաւողը նշաւակուեցաւ, որից ոչ որ օգուտ չունի: Եթէ ուղեց ցաւին դարման գտնել, մենք տեսանք, թէ ինչպէս անգոր հանդիսացաւ:

Բայց կարելի է գիրքը նոր տեսակէտներ է պարունակում: Աւագ, որ հէնց այս կողմից գիրքը տկարացոյն է:—Մի օր «Արարատում» տպուեցաւ Արշէն երեցի քարոզը, իսկ «Մշակի» մէջ՝ Ուլ հասարակ յօդուածը, որ անդ արդէն բոլորը լիովին ասուեցաւ, ինչ որ այժմ ձանձրալի կերպով խիստ երկար ու ձիգ կրկնվում է: Այն դէպքը մի սքանչելի դաս էր մեզ համար: Արդ, ինչ որ այն ժամանակ աղմուկուեցաւ, որդին հօր դէմ զինելու փորձ եղաւ, միթէ հերիք չպէտք է համարուի բազմաշարշար Հայոց ազգի համար, միթէ այն մի միսթարական հանդէս էր, որ այսօր ևս ուզենանք կրկնել նոյնութեամբ:

Թէ մի անգամ արդէն լարեալ յարաբերութիւնն զորպիսիս երբեմն խնդրի, նիւթս վիրաւորելոյ, ցուցանէ այն զի հեղինակն արժան չդատեց իւր հրահանգիչ զրքի մի օրինակը հոգեւորականների պաշտօնական

թերթին՝ «Արարատ»-ին ևս ուղարկելու. այլ և խորհրդաւոր բան համարեց ամենից ձանաչուած և յարգուած աթեպիսկոպոսին ստակ «եպիսկոպոս» կոչելու, ականայ յիշեցնելով, թէ երբեմն մի աշխարհական Բիսմարկ նոյնպէս արհամարհել է իրան շնորհած դքսութեան պատիւն ու աստիճանը:

Մինչև որ կատարեալ համերաշխութիւն չլինի, ոչ քահանայ կուսենանք, ոչ պաշտօնական թերթ, ոչ դպրոց և ձեմարան . . . Ինչ շահ ունինք բժականդիր հաստորներ հրատարակելուց . . . Եթէ զլեզուս մարդկան խօսիցիմ և զհրեշտակաց և խել ոչ ունիցիմ, եղէ ես իրրե զպղնձ որ հնչէ, կամ իրրե զծնծղայս, որ զօղանջնէ:

Վերջապէս միթէ չպէտք է խրատուինք Առաքեալի այն խօսքերից, որ նա ուղղել է մեզ պէս պառակտուած Գաղատացիներին. «Ապա եթէ զմիմեանս խածատիցէք և ուտիցէք, զոչ լերուք, զուցէ, ի միմեանց սատակիցիք»:

Ս. Մ.

Բ.

Тексты и Разыскания по Армянно-Грузинской филологии. I. Ефремъ Сиринъ.

А. О дняхъ празднованія Рождества.

Б. Объ основаніи первыхъ церквей въ Іерусалимѣ.

Армянскій Текстъ съ сирійскими отрывками въ Армянской транскрипціи XII—XIII вѣка. Исследовалъ, издалъ и перевелъ Н. МАРРЪ.

Խոշոր տառերով տպուած ընդհանուր վերնագրի տակ մեր ընթերցողներին քաջ յայտնի Պետերբուրգի համալսարանի հայագիտութեան պրոփ. Ն. Մառը այս անգամ ուսումնասիրում և հրատարակում է Մայր Աթոռի մատենադարանի № 919 (կար. 899) ձեռագրի երկու հատուածը, որ վերագրուած է Եփրեմ Ասորուն: Բնագիրը խառն է, հայոց

առեւերով զրուած ասորերէն հատուածներով և հէնց այս կողմից յարգելի գիտնականի աշխատութիւնը արժանի է առանձին ուշադրութեան:

Պ. Մառը այդ ձեռագրի վերայ ուշադրութիւն է դարձրել շատ վաղ՝ 1889 թ., երբ առաջին անգամ ծանօթանում էր Մայր Աթոռի մատենադարանի հետ բայց ուսումնասիրութեան նիւթ դարձրել է միայն 1899 թ., վերջին անգամ էջմիածնում գտնուելու ժամանակ: Ահա այդ տեսրակի ամփոփ բովանդակութիւնը:

Հեղինակը նախ նկարագրում է ձեռագիրը և վկայութիւններ (ցիտատ) բերում զբնի յիշատակարանից, որ շատ կարեւոր տեղեկութիւններ է տալիս ոչ միայն զբնի և զրութեան ժամանակի մասին (Յամի վեցհարիւրորդի վաթսնեւորդի չորրորդի ի թուականութեանս հայոց . . . (664+551=1251) ի թագաւորութեանն Հայոց Առնի յաղթողի և բարեպաշտի և ի հայրապետութեանն տեառն Յովհաննիսի հայոց կաթողիկոսի), այլ և թարգմանչի մասին (ԶԳեորդ մեղապարտ յիշեալիք մեղաց թողութեամբ ի Քս. որ զայս հանդիսաւոր ճառս թարգմանեցի ի քաղաքս Քեստուն վասն սիրոյ և խաղաղութեան): Պ. Մառը աչքի առաջ ունենալով վերոյիշեալ նկատողութիւնը և ուղղագրական մի քանի առանձնայատկութիւններ, իրաւամբ յայտնում է, որ թարգմանիչը Կիլիկեան շրջանի անձն է և ամենավաղը ԺԲ. դարում, իսկ ամենից ուշ ԺԳ. դարու առաջին քառորդում պէտք է կտարել իւր թարգմանութիւնը:

Մեր եկեղեցու հայրերը բազմաթիւ վկայութիւններ ունին ժողոված ցոյց տալու համար, թէ ծննդեան տունը պէտք է յուն. 6-ին կատարել և ոչ դեկտ. 25-ին, ինչպէս միւս քրիստոնեաներն են տօնում: Այդպիսի զրութիւններից մէկն է «Վկայութիւն վասն ծննդեան Քրիստոսի և մկրտութիւն, վերնագրով, զանապան հայրերից քաղած հատուածների ժողովածուն, որ հրատարակել է «Արարատ»-ի 1896 թ. յունուարի տեսրակում՝ Կարապետ վարդապետ Տ. Մկրտչեան

մի յառաջարկով:» Պ. Մառի հրատարակած առաջին զրութեան մի հատուածը գտնուում է վերոյիշեալ վկայութիւնների մէջ: Կ. Վ. ի հրատարակութիւնը կարեւոր նշանակութիւն ունի Մառի համար այն տեսակետով, որ մի վկայութիւն էլ Շնորհալու այն թղթից է առնուած, որ զբնի է Մանուէլ կայսեր փեսայի խնդիրքով 1165 թ.: Եթէ Շնորհալուց առնուած վկայութիւնը յետոյ չէ աւելացրած ամբողջութեան վերայ, պէտք է ընդունենք, որ այդ վկայութիւնները ի մի են հաւաքուած Շնորհալուց քիչ յետոյ: Կ. Վ. ի հրատարակած վկայութիւններից մէկը՝ ի հարցաքննութեանց Ասորոց վարդապետաց վերնագրով, առնուած է Եփրեմ Ասորու անունով մնացած անվաւերական այն զրութիւնից, որ հրատարակում է այժմ պ. Մառը: Այսպիսով կարելի է մօտաւորապէս որոշել թէ վկայութիւնների ժողովածուն ծագել է ԺԲ. դարում, որով և սահմանուած կլինի Եփրեմ Ասորու անունով մնացած զրութեան թարգմանութեան ժամանակը:

Սակայն ասորերէն բնագրի ծագումը կարելի չէ Եփրեմի անուան հետ կապել այն պարզ պատճառով, որ նորա օրով դեռ ևս մկրտութեան և ծննդեան տօների միաժամանակ կամ բաժանուած տօնելու խնդիր չկար: Երկը անվաւերական է անշուշտ բայց անկասկած նորա ծագումը ասորական է և հին: Այս երկի հիմնական մտքերը, որով պէտք է ապացուցուի, թէ ծննդեան տօնը պէտք է յուն. 6-ին կատարել, նման է Եփրեմ Ասորու «Ճառ ծննդեան»ին: Գրութեան հարցական ձևը օտար չէ ասորական գրականութեան մէջ: Այս զրութեան մէջ Եփրեմ Ասորու աշակերտների մէջ յիշում են Զեւոր և Սահակ (Պարթե?): Bedjan-ի հրատարակած Եփրեմի անվաւերական վարդապետութեան մէջ, որ ըստ Noldeke-ի շատ վաղ ժամանակներից յայտնի էր և զորմ էր ածւում որ-

* Վկայութիւններից հասուածներ կան առնուած Մեջի-տոնից, Հիպոլիտից, որ աւելի վաղ հրատարակել է Պիտան 1883 թ. *Analecta sacra specilegio dolesmensi parata* IV. Ապա Հ. Տաշեան յիշել է իւր Վիեննայի Չեռագաց ցուցակի մէջ եր. 722^թ եւ 768^թ:

պէս եփրեմի կենսապրութեան աղբիւր: յիշ-
ւում են յիշեալ երկու անձինքը իրիւ եփրե-
մի աշակերտ: Պ. Մառի կարծիքով այդ երկը
մի այնպիսի մարդու գործ է, որին ծանօթ էին
եփրեմի ասորերէն վարքագրութիւնները:

Ծննդեան տօնը կատարելու ժամանակը
փիճարանութեան նիւթ է եղել նաեւ Հայոց և
Ասորոց մէջ. Բերլինի արքայական մատենա-
դարանի մի ձեռագրի համեմատ* Յակովբի-
ների Յովհաննէս կամ Եշու Բարշուշան պատ-
րիարքը 1073 թ. Հայոց կաթողիկոսին մի
թուղթ է գրել թէ ինչու իրենք ծննդեան
տօնը միւս ազգերի հետ չեն կատարում:
Ստարոսի է այս վերնագիրը, որովհետեւ Ասոր-
իները X—XI դարերում ծննդեան տօնը
կատարում էին միւս ազգերի հետ: Բայց
Մառը բացատրում է այս հակասութիւնը
նորանով, որ վերնագրի միայն Հայոց Ասորի-
ների դէմ յայտնած մեղադրանքներէց մէկն
է: Բարշուշան յուն. 6-ին տօնելու սովորու-
թիւնը աւելի հին է համարում, բայց զեկտ.
25-ին կատարելը իւր հաշուով աւելի ճիշդ:
Նոյն խնդրի մասին գրել է նաեւ Յամիզի
Կախիզադս Վիտենսիոս Բարսալիբին Աւետա-
րանի մեկնութեան մէջ՝ Հայոց դէմ ամենա-
խիստ լեզու գործածելով: Սակայն մի անյայտ
հեղինակ Բարսալիբի յիշեալ երկի մի ձե-
ռագրի լուսանցքում՝ արդարացիւմ է Հայոց
սովորութիւնը՝ հիմնուելով եփրեմի խօսքերի
վերայ: ** Յունուարի 6-ին տօնելու սովորու-
թիւնը քրիստոնեական նիւթ է դարձել
նոյն իսկ Ռուսոյ առաւածադրանական մա-
տենագրութեան մէջ: Ծնորհայու հաւատոյ
վերլուծութիւնը ռուսերէն լեզուով թարգ-
մանել է Խաչարաշեան:*** իսկ Հայոց դաւա-
նարանութեան մասին առանձին ռուսմատի-
րութիւն ունի Н. Троицкий, † որի մի սխա-

լը թէ Հայերը ծնունդը յուն. 6-ին են կա-
տարում՝ միարեակութեան ազգեցութեամբ
ուզողւմ է: Ընդհակառակ ինչպէս աւետանք
միարեակ Յակովբի Բարսալիբին, Հայերին
հայհոյում է յուն. 6-ին կատարելու համար:
Ծնորհային ծննդեան տօնը տարբեր ժամանակ-
ներում կատարելու ապացոյցներն առած է
Յովհաննէս Նիկիացու Զարարիս կաթողիկոսին
գրած թղթից, †† իսկ Յովհաննէսը Վիւրկ
Երուսաղեմացու անունով մնացած անվաւերա-
կան մի գրութիւնից: Ինչպէս յայտնի է Ծնոր-
հային ծննդեան և յայտնութեան տօների
բաժանումը բացատրում է նրանով, որ Բեթ-
ղեհեմի և Յորդանանի հեռաւորութեան պատ-
ճառով Երուսաղեմացիք չէին կարողանում մի
և նոյն օրը իրենց տեղերում կատարել այդ
երկու տօնը: Պ. Մառի հրատարակած նոր
գրութիւնը ուրիշ կերպ է բացատրում ծննդ-
եան տօնի յուն. 6-ին կատարելու սովորու-
թիւնը, նման Բարսալիբի ձեռագրի լուսանց-
քում անյայտ հեղինակի նկատողութեան և
համաձայն ս. Գրքի ժամանակագրական տեղե-
կութիւնների:

Իսկ յուն. 6-ից այդ տօնը զեկտ. 25-ը
փոխադրուեցաւ այն պատճառով, որ զեկտ.
25-ին հեթանոսները կատարում էին Dies
Natales (օր ծննդեան) տօնը, և եկեղե-
ցու առաջնորդները հեթանոսութեան յի-
շողութիւնները ոչնչացնելու նպատակով Քրիս-
տոսի ծննդեան տօնը հաստատեցին այդ օրը:
Այս հանգամանքից զատ՝ մեր յիշատակաւ-
նը նոյնն է հաստատում ծննդեան տօնակա-
տարութեան վերաբերութեամբ, ինչ որ ներ-
կայ գիտութիւնը (de Iagarde. Altes u. neues
über das Weihnachtsfest. 1891. IV, Paul Ernst
Jablonski. Zwei vergessene Aufsätze; Wernsdorf,

* Sachau. Verzeichniss der Syrischen Hand-
chriefften, Berlin 1899 p. 570.

** Assemani B. O. II. P. 164.

*** Исторические памятники въроученія ар-
мянской церкви, относящіеся къ XII столѣтію
СП. 1847.

† Изложение въры церкви армянскія,
начертанное Нерсесомъ коволикосомъ, по тре-
бованію благолюбиваго государя Грековъ Ману-
ила. СП. 1875.

†† Քննարկը հրատարակել է Migne XCVI. p. 1441.
Περὶ τῆς γενήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἰσχυὶς Conbepis. Historia
Haeresis Monothelitarum. Γεαννοῦ Ἀρχιεπισκοποῦ Νικαίας
περὶ τῆς γενήσεως τοῦ Χριστοῦ, πρὸς Ζαχαρίαν τὸν καθολικὸν
μεγάλης Ἀρμενίας Թ. 298—309, Կայ եւ հայեղեմ նախնայ
բարգմանութեամբ՝ Մայր Արքեպ մոսեկապարանի № 530
մեկուսի մեր, 314 Բ. «Թուրք Սրբազան տրեւիլիմ Նիկիոյ
իմաստնոյն Յովհաննէս առ երանելի կարուղիկոսն Հայոց
Զատարիայ վասն տաւիմ ծննդեան եւ յաւորեան Բի այ
մերոյ»:
Յօդուածագիր:

De originibus sollemni natalis Christi ex festivitate natalis invicti 1757)։ Այժմ կատարած չկայ ասում է յարգելի ուսուցչակար, որ միայն Հայերն են հաւատարիմ մնացել հնագոյն եկեղեցու սովորութեան ծնունդը յուն. 6-ին կատարելով։ Մինչև Դ. դարու կեսերը ոչմի տեղ իսկ մինչև 376/7 թ. արեւելքում գեկա. 25-ին չէ կատարուել ծննդեան տօնը և այդ ժամանակ կատարելը ծագել է Հռոմում հիմանաւան Dies Natalis տօնի հետ կապուելով որով եկեղեցու հայրերը կամեցել են հիմանաւան տօնի դէմ քրիստոնէականը հաստատել և ապա յաւիտեական քաղաքից հեռացնել տարածուեցաւ բոլոր քրիստոնէական երկիրներում։ *

Հեղինակի բուն նպատակը ծննդեան տօնի խնդիրը լուծելը չէ, այլ յիշատակարանը նորան հետաքրքրում է այն պատճառով, որ առաջին օրինակն է հայ տառերով ասորերէն բնագիր տեսնել։ Երբ է ծագել այդ գրութիւնը։ Եթէ արդարեւ յիշատակարանը նախ ասորերէն է գրուած, պէտք է ենթադրել, որ շատ վաղ ժամանակներում, երբ Ասորիները դեռ ևս հռոմէական սովորութեան չէին հետեւում գեկա. 25-ին կատարելով ծնունդը կարող էր նոյն իսկ եփրեմի ժամանակները (+373) գրուած լինել, եթէ մի երկու հանգամանք չգիտարացնէին այդ կարծիքն ընդունելու։ Դեկ. 25-ին տօնելը Անտիոքում սկսուած է 376 կամ 378 թ։ Իսկ լուրերը կարող էին աւելի վաղ Ասորիք հասած լինել, որի համար աշակերտները գիտած լինէին իրենց վարդապետին։ Բայց գիտար այդքան հին լինի այդ գրութիւնը, որովհետեւ մեր ներկայ յիշատակարանի խմբագիրը, որ գրի է առել միայն եփրեմի բացատրութիւնները, յայտնում է, չորս եկեղեցիներ գեկա. 25-ին են կատարում, թէև ինքը յուն. 6-ն է ճիշդ համարում։ Դեկա. 25-ին տօնելը եփրեմի ժամանակ ընդունուած չէր դեռ ևս, ոչ Անտիոքում և ոչ մերձակայ եկեղեցիներում։ Կ.

Պոլսում 379 թ. ընդունուեցաւ, կապագովկայում 382 թ., Եգիպտոսում է. դարու սկզբում իսկ Պաղեստինը երկար ժամանակ դեռ հին սովորութիւնն էր պահպանում։ Այս հանգամանքներն ի նկատի ունենալով, պէտք է ասել, որ մեր յիշատակարանը ոչ եփրեմի ժամանակ է ծագել և ոչ նորա գրական գործունէութեան վայրերում, զօնէ Մծրինը և Եդեսսան այն եկեղեցիներին չեն պատկանում, որոնք երկար ժամանակ հաւատում են դեկա. 25-ին կատարելու սովորութեան դէմ։ Միակ երկիրը Պաղեստինն էր, որ մինչև 420 թ. պահպանում էր հին սովորութիւնը Պաղեստինում գեկա. 25-ին տօնելը հաստատուեցաւ վերջնականապէս Յորնաղ պատրիարքի ժամանակ * (425—458)։

Հաւանօրէն մեր յիշատակարանի բնագիրը ծագել է Պաղեստինում մօտաւորապէս Ե. դարու կիսերին։ Պաղեստինի շրջակայ քրիստոնէաները յատկապէս Ասորիները, պէտք է այս կամ այն կողմի ճշմարտութեան համար կարծիք յայտնէին և ահա մեր յիշատակարանի հեղինակը յուն. 6-ին տօնելու կուսակից է։ Այսպիսով Եջմիածնի XIII դարի սկզբում, և մասամբ XII-ի վերջին կիսում գրուած ձեռագիրը, պահպանել է Ե. դարու ասորերէն մի բնագիր Հայոց տառերով։ Այս միակ օրինակը չէ, որ հայոց տառադարձութեամբ ասորի բնագիր է պահուած։ Եփրեմ Ասորու անունով մնացած է և մի շարական, որ պ. Մատն առել է Մայր Աթոռի ժառանգարանի № 297 Տօնապատճառ կոչուած ձեռագրից գրուած 1704 թ։ Պ. Մառը այս շարականը եփրեմի խական գործ է համարում։ Գրքի շարունակութեան մէջ հեղինակը ասորական և հայոց տառադարձութեան փոփոխութիւններն մասին է խօսում և լիզուարանական քննութիւններ անում, որ զուտ մասնագիտական է և մեր միջակ ընթերցողներին անմատչելի։

Երկրորդ փոքրիկ գրութիւնը, որի մասին խօսում է, եփրեմի անունով մնացած ուղղափառ եկեղեցիների հաստատութեան մասին

* Համեմատել Usener, Religionsgeschichtliche Untersuchungen I. Theil: Das Weihnachtsfest. Bonn 1889. նաև В. Болотовъ. Михайловъ День. Почему Соборъ св. Архистратига Михаила совершается 8 ноября. Хрис. Чтение 1892. Ноябрь.—Дек.

* Այդ պատճառով էլ մեր հայերը յաճախ յարձակում էին Յորնաղի դէմ։

անվտերական զրույթիւնն է: Հեղինակը այս հատուածի ծագումը կապում է Դաշանց թղթի ծագման միտումների հետ:

Տետրակի վերջում տպուած են երկու գրութիւնները հայ բնագրով և ուսեսերէն թարգմանութեամբ: Ծննդեան տօնին վերաբերեալ գրութեան հայտատու ասորերէն բնագիրը ծանօթութեան մէջ գրուած է ասորի տառերով զարձեալ ուսեսերէն թարգմանութեան հետ:

Գ.

Н. Марръ. Агиографическіе Матеріалы По Грузинскимъ Рукописямъ Ивера. I. Описание пяти пергаментныхъ Рукописей. СП. 1900.

«Արարատ»-ի անցեալ թուի Մայիսի տետրակում «Հայագիտական տեղեկութիւններ» վերնագրով յօդուածով մենք հաղորդեցինք պ. Մառի Իշ Բոֆէճկի և Լեօնի վերնագրով հետաքրքրական տետրակի բովանդակութիւնը: Այդ տետրակի մէջ հեղինակը զբաղուած էր միշտ կարեւոր խնդրով՝ Ասորոց, Հայոց և Վրաց քրիստոնէական գրականութեան փոխադարձ ազդեցութեամբ: Պ. Մառը այդ տետրակի մէջ 14 վարքագրութիւններով ցոյց էր տուել թէ Վրացիք հայերէնից են թարգմանել այդ յիշատակարանները և թէ թարգմանութիւնը կատարուել է ոչ ուշ քան է—Ը. զարը: Նոյն նպատակով հեղինակը մտադիր է ուսումնասիրել Վրաց. Գիրքը որ հայերէնից է թարգմանուած համարուած: Այն Սրբոց վկայարանութիւնները որ այս խնդրին են վերաբերում, պէտք է առանձին հրատարակէ ինչպէս և Բարաղամ և Յովսափ հնդկական վէպի ծագման նուիրած աշխատութիւնը: Ներկայ տետրակը կապուած է վերոյիշեալների հետ նորանով, որ նկարագրութիւն է մազաղածայ այն 5 ձեռագիրների, որանցից Սրբոց վկայագրութիւններն են հանել: Մեզ համար առանձնապէս հետաքրքրական է № 57, որի մէջ են գտնուում Հայոց մի քանի սրբերի ինչպէս Դաւիթ Դունեցու, ս. Վարդանի Ատովմի Սահակ Պարթևի, ս. Շուշանկան, Հայոց Հայրապետների՝ Արիստակիսի, Վրթանիսի Յուսկաննի, Գրիգորիսի և Դանիէլի ևւն վարքերը, որ հայերէնից են թարգմանուած, ինչպէս ցոյց է տուել Իշ Բոֆէճկի և Լեօնի վերնագրով: Նոյն վերնագրով մի յօդուածով Վրացիք կարող են հայերէնից որ և է բան թարգմանած լինել: Յիշեալ տղերի քերողը կամեցել է ոչնչացնել այդ նկատողութիւնը, որպէս զի ծածկէ հայերէնից թարգմանուած լինելու իրողութիւնը:

Վերջին յաւելումի մէջ հեղինակն ուղղում և լրացում է Յագարեկի կազմած նոյն վանքի ձեռագիրների ցուցակը: Ձեռագրներից հանուած տասը նոյնատիպ պատկերները զաղափար են տալիս ձեռագրների մասին հնագրական տեսակետով: Առողջութիւն և եռանդ ենք բարեմաղթում գիտութեան անխոնջ մշակին:

Գ. Վ. ՅՈՎԱՆԻՍԻԱՆ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԺԱԿԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՏՏ

ԳԻՏԵԼԻԲՆԵՐ.

(Շարունակութիւն) **

ՎՆԱՍՍԿԱՐ ՄԻՋԱՏՆԵՐ, ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ ԵՒ ՆՐԱՆՅ ԴԵՄ ԿՈՌԵԼԻՈՒ ՄԻՋՈՅՆԵՐ:

Հացաբոյսի ճանճ կամ կանաչալի (Хлебница или хлебная муха — Chlorops taeniopus) — Այս իրիտ փղբրիկ միջատը մեծ վնաս է

* Տես եր. 68:

** Տես Արարատ 1900 թ. համար ԺԱ. եր. 533: